

УДК 78.071.1(477)(092)+784.1.031.1(477.82)

Цитування:

Степанюк І. В. Внесок А. Пашкевича у розвиток державного Волинського народного хору у 1978–1989 рр. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 39. С. 135-140.

Stepaniuk I. (2021). The contribution of A. Pashkevych into the development of Volyn state folk choir in 1978 – 1989. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 39, 135-140 [in Ukrainian].

Степанюк Ігор Віталійович,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри теорії,
методики музичної освіти та
інструментальної підготовки
комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0001-9324-2655>
gorikartist@ukr.net

ВНЕСОК А. ПАШКЕВИЧА У РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО ВОЛИНСЬКОГО НАРОДНОГО ХОРУ У 1978–1989 РР.

Мета роботи. Дослідження пов'язане із висвітленням внеску Анатолія Пашкевича в організацію діяльності державного Волинського народного хору в контексті його життєвого і творчого шляху. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні таких загальнонаукових методів, як об'єктивності й історизму, та спеціального методу – історико-біографічного. Метод об'єктивності й історизму дає змогу простежити вплив А. Пашкевича на діяльність і розвиток Волинського народного хору. Спеціальний історико-біографічний метод застосовується як тлумачення творчості шляхом відображення біографії композитора, він дозволяє узагальнити мистецькі здобутки у різні часові періоди крізь призму аналізу його особистих досягнень. **Наукова новизна.** Здійснено комплексне дослідження творчої діяльності Волинського державного народного академічного хорукрізь призму життєвого і творчого шляху А. Пашкевича, проаналізовано репертуар колективу; визначено вплив хору на розвиток вокально-хореографічної культури як на Волині, так і в Україні. **Висновки.** А. Пашкевич зробив вагомий внесок в українську музичну культуру як композитор-пісняр, так і як керівник Волинського державного хору у 1978–1989 рр., а також як керівник ряду відомих хорових колективів України.

Ключові слова: А. Пашкевич, композитор, Волинський державний народний хор, хоровий колектив, пісня.

Stepaniuk Ihor, Candidate of Art (Ph.D.), Senior Lecturer of the Department of Theory, Methodology of Music Education and Instrumental Field of the Municipal Higher Educational Institution «Lutsk Pedagogical College» of the Volyn Regional Council

The contribution of A. Pashkevych into the development of Volyn state folk choir in 1978 – 1989

The purpose of the article. The investigation aims to highlight the contribution of Anatoliy Pashkevych to the formation of the Volyn state folk choir in the framework of his life and work. **The methodology** of investigation is based on such general scientific methods of research as the methods of objectivity and historicism, as well as the special historic-biographic method. The methods of objectivity and historicism allow us to observe the influence of A. Pashkevych on the work and development of the Volyn folk choir. The special historic-biographic method is used to define the work of the composer through his life path. The given method allows generalizing his art achievements of different timespans through the analysis of his personal accomplishments. **Scientific novelty.** Complex research of artistic work of Volyn state folk academic choir through the framework of life and art involvement of A. Pashkevych is done, the repertoire of the group is analyzed; the influence of the choir on the development of the vocal-choreographic culture of Volyn region and Ukraine is defined. **Conclusions.** A Pashkevych, as the composer, the singer, and the head of Volyn state choir and other famous choirs of Ukraine, has contributed much into Ukrainian musical culture in 1978 – 1989.

Key words: A. Pashkevych, composer, Volyn state folk choir, choir, song.

Актуальність теми дослідження. Прогресивні суспільні рухи різних історичних епох завжди знаходили відображення у композиторській творчості, тому винятково важливим є дослідження внутрішнього світу автора музичного твору, його особистості,

здатності до творчого самовираження, небайдужості до вузлових процесів та суспільних подій.

Особистість митця реалізується в його творах, розкривається в професійній діяльності. Варто зазначити, що творчість є

природною конструктивною діяльністю людини, способом реалізації її здібностей, реакцією на потребу у новому способі існування, здатність створювати щось нове, невідоме раніше. Музична творчість – глибоко особистісна, вона містить у собі безліч культурних інваріантів, здатних зробити її значущою й доступною для розуміння іншими людьми, виводячи її на інтерсуб'єктивний рівень. Як суб'єкт культури композитор повинен бути сформованим, передусім, як особистість, яка володіє високим ступенем самопізнання, розвинутою індивідуальністю.

Чим яскравішою є ця індивідуальність, тим неповторнішим стає творчий почерк майстра, своєріднішими його стиль та колорит. Творча особистість композитора за будь-яких обставин залишається самістю й лише завдяки цій якості вона здатна піднятися над буденними обставинами буття до справжніх вершин майстерності, створити шедеври такої сили і значущості, які залишаються неперевершеним взірцем для наступних поколінь. Тому дослідження біографій митців, композиторів потребує детального вивчення, з огляду їх впливу на музичне мистецтво Волині, України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти життя і творчості А. Пашкевича та організації ним діяльності Волинського державного народного хору певним чином відображені в статтях Є. Грушки [5], В. Ворона [4], А. Філатенка [11], Н. Балика [3], П. Андрійчука [1; 2], В. Кучерук [11]. Означена діяльність композитора і хормейстера частково висвітлюється у книзі В. Костенка [10]. Найбільш ґрунтовно цю проблематику розглянув І. Степанюк у своїй дисертації [12].

Мета дослідження – визначити внесок Анатолія Пашкевича у розвиток державного Волинського народного хору у контексті його життєвого і творчого шляху.

В атмосфері музичного життя України другої половини ХХ ст. відбувалося формування відомого українського композитора Анатолія Максимовича Пашкевича, який своєю творчою діяльністю значно збагатив вітчизняне хорове мистецтво. Його творчий спадок – пісні, а також обробки українських народних пісень понад чверть століття займають чільне місце в концертному репертуарі Волинського державного народного хору. Саме тому означена тема є актуальною.

Наукова новизна полягає у тому, що здійснено комплексне дослідження творчої

діяльності Волинського державного народного академічного хору крізь призму життєвого і творчого шляху А. Пашкевича, проаналізовано його репертуар; визначено вплив хору на розвиток вокально-хореографічної культури як на Волині, так і в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вагомий внесок А. Пашкевича в українську музичну культуру, насамперед, як композитора-пісняра, а також як керівника ряду відомих хорових колективів України («Льонок» Житомирської обласної філармонії, Черкаського народного хору, Волинського народного хору, Чернігівського народного хору та ін.).

Завдячуючи багатогранному таланту Анатолія Максимовича, на Волині понад чверть століття тому було організовано Волинський державний народний хор. Волинська земля на десятиліття стала для митця тим благодатним ґрунтом, на якому йому легко було творити нові пісні. Адже саме Волинь, її природа лягли в основу ряду пісень, написаних Анатолієм Пашкевичем у співпраці з Д. Луценком, а також волинськими поетами О. Богачуком, В. Геєм та Й. Струцюком [6, 17]. На Волині проявився талант А. Пашкевича як аранжувальника українських й волинських народних пісень, як патріота України, який пропагував українську пісню в умовах політичного курсу країни на інтернаціоналізацію і знищення будь-яких елементів національного у духовному житті народу, як організатора і керівника професійного хорового колективу – Волинського державного народного хору, де проходили апробацію пісні композитора. Саме тут, на Волині, йому було присвоєно високе звання народного артиста України.

Анатолій Максимович Пашкевич (1938–2005 рр.) – народний артист України, видатний хормейстер і композитор-пісняр, якого поважали, любили, обожнювали за геніальну «Степом, степом», народився 1 лютого 1938 р. в селі Довбиш Баранівського району на Житомирщині [7, 14].

Перший хоровий колектив, який очолив Анатолій Максимович, працюючи художнім керівником Баранівського районного будинку культури, – Довбишенський ансамбль пісні і танцю, пізніше – Державний вокально-хореографічний ансамбль «Льонок» Житомирської обласної філармонії.

У 1964–1973 рр. А. Пашкевич – диригент Черкаського державного народного хору, у 1974–1978 рр. – художній керівник заслуженого самодіяльного народного ансамблю пісні і танцю «Дарничанка»

Київського виробничого об'єднання «Хімволокно». Хорові колективи під орудою маестро звучали немов дзвіночок – ясно, стрійно, чітко, злагоджено, виразно.

Згідно з рішенням Волинського облвиконкому від 30.12.1977 р. № 401, наказом Міністерства культури Української РСР № 4 від 18.01.1978 р. та наказом Волинського обласного управління культури № 11 від 23.01.1978 р. у складі Волинської обласної філармонії було створено Волинський народний хор [7, 14–15].

Художнім керівником і головним диригентом новоствореного колективу став заслужений артист УРСР композитор Анатолій Пашкевич, автор популярних пісень «Степом, степом», «Летять білі чайки» та ін.

Організаційний період був короткий, тривав лише декілька місяців (квітень – листопад). Допомогали в організаційних питаннях А. Пашкевичу перший секретар обкому компартії М. Корж, який запросив Анатолія Максимовича на Волинь, художній керівник обласної філармонії Є. Шаюк, начальник обласного управління культури М. Царенко. Новостворений хор складався з хорової (кер. Микола Дацик), оркестрової (кер. Олександр Мізюк) та хореографічної (кер. Анатолій Іванов) груп і налічував близько п'ятдесяти артистів. Підбір артистів здійснювався на конкурсній основі [5, 11].

Перший концерт відбувся у Луцьку в 1978 р., на якому прозвучали вокально-хореографічні композиції «Ми з Волині», «Ніч на Івана Купала», волинські народні пісні «Ой у вишневому саду», «Ой засвіти місяченьку», «Ой як була я та в матінки свеї», неперевершений шедевр А. Пашкевича пісня-реквієм «Степом, степом» (вірш М. Негоди) та «Пісня про Волинь» (музика А. Пашкевича, вірш Д. Луценка), яка виконувалась вперше [5, 11].

«Пісня про Волинь» написана авторами як заголовний твір концертної програми. Прозвучавши декілька разів на «біс» на дебютному концерті, пісня стала візитною карткою Волинського державного народного хору і майже уже тридцять років звучить у виконанні хорових колективів Волині [8, 24].

Пошукова діяльність колективу була запрезентована виконанням пісні «Ой як була я та в матінки свеї», слова і мелодія якої були записані в селі Сошичному Камінь-Каширського району, солістка Людмила Кондратюк. Виконувались також народні пісні «Ой у вишневому саду» та «Засвіти місяченьку» (солістки Олександра Галенко та

Світлана Сіденко). Артисти балету виконали російський народний жартівливий танець. Вокально-хореографічна композиція «На Купала» вразила присутніх багатю символікою народних образів, пройнята гармонічним мінором. Завершився виступ піснею Анатолія Пашкевича на слова Дмитра Луценка «Моя Конституція». У молодого колективу виразно вималювалося його творче обличчя [5, 11].

Окрема сторінка композиторської творчості А. Пашкевича – аранжування та обробки українських народних пісень. «Він не просто розкладав пісню на голоси, чи механічно адаптував її до можливостей певного хорового колективу, а вишукував нову звукову палітру; яка б по-новому розкрила цей народний витвір. Так у свіжих барвах ми почули «Реве та стогне Дніпр широкий», «Ой у лузі червона калина», «Ой у полі нивка», «Ой вербо, вербо» та багато інших» [2, 8].

До концертного репертуару Волинського хору, очолюваного А. Пашкевичем, входили українські й волинські народні пісні: «Ой у полі нивка» (обр. А. Пашкевича), «Ой кувала зозуленька», «Ой у полі криниченька» (обр. А. Пашкевича), «Ой засвіти, місяченьку», «Ой чого ти, земле, молодіти стала» (обр. Г. Верьовки), «Гей село моє, село», «Ой у вишневому саду», «Ой як була я та у матінки свеї» (обр. А. Пашкевича), «Виступали козаченьки» (обр. А. Пашкевича) та ін. Волинська народна пісня «Ой як була з дай у матьонкисвеї» (записана у Камінь-Каширському районі), обробки якої зробив Анатолій Максимович для соліста у супроводі хору асаpella, вже багато років залишається у репертуарі Волинського хору [4, 5].

Не здобувши хормейстерської та композиторської професійної освіти, Анатолій Максимович став вчителем для багатьох власників престижних дипломів (А. Пашкевич закінчив Вищі музичні курси при Всесоюзному будинку народної творчості ім. Н. Крупської) [2, 8].

А. Пашкевич вважав, що на його творчість найбільше вплинули такі композитори, як Д. Леонтович, І. Шамо, В. Кирейко. Творчий метод композитора полягав у тому, що мелодія пісні ніби народжувалася у його серці, звучала в різних варіантах, виникали образи, які врешті вкладалися в слова того чи іншого поета. Так з'являлася на світ пісня. А бувало й таке, як розповідав композитор, що на створення пісні надихав поетичний твір.

Пісні, написані А. Пашкевичем на вірші Д. Луценка, М. Негоди, І. Гурківського, А. Малишка, В. Симоненка, М. Ткача, волинських поетів Й. Струцюка, О. Богачука, В. Гея та ін., збагачують репертуар не лише Волинського народного хору, а й багатьох інших хорових колективів України. Це пісні: «Хата моя, біла хата», «Пісня про Волинь», «Пісня про хліб», «Мамина вишня», «Древнє місто Волині», «Батькове серце» та ін., написані у співпраці з Д. Луценком; «Степом, степом» (сл. М. Негоди); «Материнська пісня», «Пісня про Світязь», «Мамин цвіт» (сл. Й. Струцюка); «Земле наша мила» (сл. І. Гурківського); «На Волині льон зацвів» (сл. О. Богачука); «Поле моє» та «Пісня моя долі» (сл. В. Гея); кантати «Чернігівські дзвони» (вірш М. Негоди), «Лебеді материнства» (вірш В. Симоненка); ораторія «Крик попелу» (лібрето О. Богачука) та багато ін.

Прем'єра ораторії «Крик попелу» відбулася в Луцьку на обласному святі народної творчості «Волинські візерунки» (1987 р.) за участю зведених хорів музичного училища та Волинського державного народного хору, симфонічного оркестру, солістів (О. Кириченш та Г. Кульби), читця (Г. Кажан) [1, 10].

Розглядаючи одну з концертних програм Волинського народного хору 1987 р., можна стверджувати, що основою його репертуару були пісні українських композиторів та українські народні пісні. Програма концерту налічувала сімнадцять концертних номерів, з них шість українських авторів («Вічний революціонер» М. Лисенка, «Пісня про Волинь», «На Волині льон зацвів», «Древнє місто Волині» А. Пашкевича); п'ять українських народних пісень («Гей, село, моє, село», «Ой ти, вишенько, ти, черешенько», «Ой чого ти, земле, молодіти стала» та ін.); дві вокально-хореографічні композиції («Поліські триндички» та «Волинські забави»), решта – пісні радянських композиторів (І. Дунаєвського та О. Александрова) та російська народна пісня «Славное море, священный Байкал».

Карта гастрольних поїздок Волинського народного хору була надзвичайно великою. Колектив брав участь у фестивалях «Дружба», «Слава праці», «Білоруська осінь», «Біла акація», «Кримські зорі», «Золота осінь» та ін. Волинським артистам аплодували кияни й москвичі, жителі Азербайджану, Білорусії, Росії, Литви, Латвії, адже кожен концерт – це зустріч із багатим народним мистецтвом, фольклором нашого краю, новими піснями та

вокально-хореографічними композиціями [3, 5]. «Глибоко національний композитор, серце якого пульсувало в такт зі своїм народом», – так про нього відізвався Петро Андрійчук, професор, керівник народного ансамблю пісні і танцю України «Дарничанка». У ті непрості часи творчість А. Пашкевича допомагала українцям по всьому світі відчутти себе єдиною спільнотою, будила національну свідомість [1, 10].

«Мамина вишня», «Пісня про Волинь», «Пісня про хліб», «Довженкова земля» сублімувалися у буйне колосся його творчості. Композитор оспівував найсвятіші почуття: синівську любов до матері і батька, красу рідної землі, мирне небо, страхіття війни, звитягу, фронтову дружбу, чорнобильський біль.

Мистецтвознавці вважають його неперевершеним мелодистом, творцем не тільки дивовижних мелодій, а й розкішних хорових партій з природним голосоведенням, власним внутрішнім розвитком та логікою гармонічного тяжіння. Ці пісні є зручними інтонаційно і теситурно, процес їх виконання дарує співакам якусь невимовно фізіологічну насолоду. Більшість його творів на вірші українських поетів уже стали народними. Їх так і оголошують: українська народна пісня: «Гуси летіли», «Моя ти земле калинова», «Хата моя, біла хата», «Світязь», «Чебреці» тощо. У творчості композитора, як відзначають дослідники, є близько двох десятків пісень на народні тексти, в яких своє авторство він не декларував. Таким чином ці пісні вже первісно поповнювали скарбницю народної пісенної творчості. Серед них «Ой, я маю чорні брови», «Ой, не плавай, лебедонько», «Сама собі дівчина здивувалася». Народ поводить з піснями А. Пашкевича, як з власними витворами, щось доповнює, деякі елементи видозмінює, подеколи створює нові варіанти. Так, на Івано-Франківщині пісня «Ой, ти віченько», вмить рознеслась по окрузі, трансформувалась в «Ой, ти річенько» [2, 8].

Сьогодні вже стали широковживаними такі визначення, як «стиль Пашкевича», «манера звучання Пашкевича» тощо. Він визначав своєю творчістю вектори розвитку народно-хорового мистецтва. Завдяки йому цей вид музикування став одним з найпопулярніших в Україні.

А. Пашкевич умів безпомилково віднаходити «нервові центри пісні» і, натискуючи на них, вигравав на найтонших струнах людських душ – як слухачів, так і виконавців. Його хори ніколи не були

багатолюдними і налічували по 7–8 осіб у партії. Однак за насиченістю звучання, інтенсивністю і динамізмом вони не поступалися великим капелам, бо диригент працював особисто з кожним співаком, достеменно знав можливості всіх хористів і вмів «витягувати» з них максимум можливого.

Його гострим музичним слухом співаки не переставали захоплюватись. Бо вже з перших звуків розспівування він вловлював, хто в якій сьогодні вокальній формі. А. Пашкевич володів винятковим даром огранювати співочі голоси. Він подарував Україні ціле суцвіття діамантів: Раїсу Кириченко, Ольгу Павловську, Євгенію Крикун, Галину Мельник та ін.

Хорові колективи під орудою майстра мали своє своєрідне звучання та манеру виконання. Там, де був Пашкевич – чи то в Черкасах, Києві, Луцьку, Чернігові, – там і знаходився центр народного хорового мистецтва. Він тісно співпрацював з українськими поетами, які писали тексти пісень, керівниками аматорських колективів, з якими щедро ділився творчим досвідом. Зокрема, як згадує багаторічний керівник народного ансамблю пісні і танцю України «Дарничанка» професор Петро Андрійчук, Анатолій Максимович для багатьох став «хрещеним батьком» у творчості [12, 169-170].

У 2001 році А. Пашкевич став першим лауреатом літературно-мистецької премії імені Дмитра Луценка, з яким створив велику кількість пісенних шедеврів. Композитор, як стверджують очевидці, був наділений особливим даром переживати наше життя, турботи, радощі, тривоги і болі. Всю красу оточуючого світу він міг перетворювати у мелодію та пісню, яка торкається серця кожного. Його пісні – це справжні перлини пісенної творчості, їх співають не тільки в Україні, але і за кордоном.

У ювілейному концерті, присвяченому 10-річчю Волинського хору, що відзначався у 1988 р. прозвучали твори, які вже давно в його репертуарі: «Пісня про Волинь»; «Древнє місто Волині», сл. Д. Луценка; «Поле моє», сл. В. Гея; «Земле наша мила», сл. І. Гуківського; ораторія на сл. О. Богачука «Крик попелу». Кілька творів волиняни почули вперше: «Дума», сл. А. Малишка; «Пісня моєї долі», сл. В. Гея, пісня білоруською мовою на сл. М. Рудковського [9, 116-117].

Висновки. Отже, А. Пашкевич зробив вагомий внесок в українську музичну культуру як композитор-пісняр, а також як керівник

ряду відомих хороших колективів України. Його твори стали «золотим фондом» української музики, окремі з них надовго увійшли до репертуарів багатьох виконавців та колективів за межами України. Упродовж 1978–1989 рр. – періоду діяльності хору під орудою Анатолія Пашкевича – до складу колективу увійшли хорова, оркестрова та хореографічна групи. В основі репертуару – обробки українських народних пісень, вокально-хореографічні композиції, авторські твори композитора. Під його керівництвом колектив волинського хору пройшов процес становлення та зайняв гідне місце серед професійних народних хорів нашої країни. Незважаючи на певне висвітлення у розвідках вітчизняних мистецтвознавців, ця тема зберігає і надалі свою актуальність. Потребують вивчення такі її аспекти як дослідження творчого методу композитора та його стилю; вивчення біографій співаків Волинського народного хору, підготовлених ним.

Література

1. Андрійчук П. Він був легендою ще за життя. Урядовий кур'єр. № 53. 2005. 24 берез.
2. Андрійчук П. Пісня вічного степу. Культура і життя. 2005. 23 берез.
3. Балік Н. Мелодії дружби. Радянська Волинь. 1989. 14 трав.
4. Ворон В. У суцвітті талантів. Молодий лєнінець. 1979. 8 лют.
5. Грушка Є. Bravo новому хору! Радянська Волинь. 1978. 8 листоп.
6. Єфіменко А. Волинський осередок Національної спілки композиторів України: навч. посіб. Луцьк, 2006. 216 с.
7. Єфіменко А. Втретє на Волині (за матеріалами Третього Міжнародного конкурсу хорового мистецтва імені Лесі Українки). Музика. 1996. № 4. С. 15.
8. Єфіменко В. Співає хор Волинський: спогади. Луцьк, 2006. 64 с.
9. Єфіменко С. Державний академічний Волинський народний хор. Хто є хто на Волині: наші земляки: довід.- біогр. вид. К., 2004. С. 116–117.
10. Костенко В. І. Анатолій Пашкевич. Київ, 2000. 318 с.
11. Кучерук В. Ф. Волинський державний народний хор: в контексті пісенної творчості А. Пашкевича. Проблеми педагогічних технологій: зб. наук. пр. Луцьк, 2006. Вип. 1(31). С. 34–38.
12. Степанюк І. В. Вокально-хореографічна культура Волині другої половини ХХ – початку ХХІ століття: джерела та сучасні тенденції функціонування: дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Івано-Франківськ, 2017. 239 с.

13. Філатенко А. Пісенна нива Анатолія Пашкевича. Радянська Волинь. 1988. 17 травня.

References

1. Andriychuk, P. (2005). He was a legend in his lifetime. Uriadovykurier. №53. March 24 [in Ukrainian].
2. Andriychuk, P. (2005). The song of the eternal steppe. Kulturaizhyttia. March 23 [in Ukrainian].
3. Balyk, N. (1989). The melodies of friendship. RadianskaVolyn. May 14[in Ukrainian].
4. Voron, V. (1979). In the blossom of talents. Molodyleninets. Feb. 8 [in Ukrainian].
5. Hrushka, Ie. (1979). Bravo to the new choir! RadianskaVolyn. Nov.8 [in Ukrainian].
6. Iefymenko, A. (2006). Volyn branch of the National Union of composers of Ukraine. Lutsk [in Ukrainian].
7. Iefimenko, A. H. (1996). Third time in Volyn. (By the materials of the third International contest of the art of choir named after LesiaUkrainka). Music. № 4 [in Ukrainian].
8. Iefimenko, V. (2006). Volyn choir sings: memories. Lutsk. [in Ukrainian].
9. Iefimenko, S. (2004). State academic Volyn folk choir. Who is who in Volyn: our compatriots: biogr. manual. K. (pp. 116 – 117) [in Ukrainian].
10. Kostenko, V. I. (2000). Anatoliy Pashkevych. Kyiv [in Ukrainian].
11. Kucheruk ,V.F. (2006). Volynstate folk choir: in the context of the art of song of A. Pashkevych. The problems of pedagogical technologies. Lutsk. Issue 1 (31). (pp. 34 - 38) [in Ukrainian].
12. Stepaniuk, I. (2017). Vocal-choreographic culture of Volyn of the second part of XX – the beginning of XIX centuries: sources and modern tendencies of functioning: Candidate's thesis: 26.00.01 Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
13. Filatenko, A. (1988). The singing field of AnatoliyPashkevych. RadianskaVolyn. May 17 [in Ukrainian]

*Стаття надійшла до редакції 22.03.2021
Отримано після доопрацювання 05.04.2021
Прийнято до друку 12.04.2021*